

Imperij kao predmet politološke analize

VIŠESLAV RAOS

Centar za politološka istraživanja, Zagreb, Hrvatska

Cilj ovog rada je razjasniti pojmovnu i praktičnu razliku između imperija i imperijalnih struktura s jedne, te države i pripadajućih odrednica s druge strane. Imperij se povijesno i prostorno diferencira, a zatim dovodi u vezu, te uspoređuje s konceptom hegemonije. Na kraju se daje mogući analitički okvir proučavanja imperija, koji se sastoji od kratkog opisa temeljnih čimbenika i značajki koje konstituiraju imperij kao zaseban predmet politološkog istraživanja.

Ključne riječi: imperij, imperijalnost, država, suverenitet, hegemonija

1. Uvod

Za razliku od istraživanja imperijalizma kao proučavanja određenih političko-gospodarskih praksi, koje se, prvenstveno unutar antikapitalističkog diskursa, naziva imperijalnim, istraživanje imperija je, kao posebna društvenoznanstvena, odnosno politološka analiza imperijalnih političkih cjelina, često zapostavljeno. Dok se istraživanje imperijalizma vrlo često reducira na ekonomsku kritiku globalnog kapitalističkog tržišnog gospodarstva, imperijima se najviše pozornosti pridaje u kontekstu izučavanja povijesnog. Imperijalizam je prvenstveno vrsta politike (*policy*), kategorija političkog djelovanja na međunarodnoj razini, te je povezan s porivom neke države za širenjem moći i utjecaja. Dakle, radi se o djelatnoj kategoriji, a ne širokoj organizacijskoj i egzistencijskoj kategoriji (kako na polju politološkog pojmovlja, tako i na polju političke prakse) te je zbog toga važno odvojiti proučavanje imperijalizma od proučavanja imperija.

U proučavanju imperija postanak imperija nemoguće je svesti na isključivo ekonomske ili isključivo političke faktore. Prema tome, potreban je multikauzalni pristup tom predmetu analize. S druge strane, moguće je i potrebno u analizu imperiju također uključiti i spoznaje i rezultate

istraživanja imperijalizma. Britanski antropolog David Harvey u svojoj analizi imperijalizma na primjeru recentne američke vanjske politike donosi definiciju specifičnog kapitalističkog imperijalizma kao stapanja „teritorijalne logike imperijalne akumulacije moći“ i „kapitalističke logike akumulacije kapitala“, a imperijalizam shvaća kao politički, ali i ekonomski proces koji nadilazi okvire države (Harvey, 2005: 33-35) lako se Harvey u svojem istraživanju previše ograničava na kritiku sadašnjeg globalnog kapitalizma, te ističe rat u Iraku kao ključni događaj i istraživački primjer za predočavanje američkoga globalnog imperijalizma, njegovo je prepoznavanje specifične imperijalne logike koja se temelji na prostorno širokoj i funkcionalno dubokoj globalnoj akumulaciji moći, od bitnog značaja za shvaćanje imperijalnog bića koje pokušavamo ocrtati u ovom radu. Za naše temeljno razdvajanje države i imperija kao predmeta analize ključno je također i njegovo naglašavanje imperijalne logike (kod Harveya „teritorijalne logike“) kao djelovanja koje nadilazi državne okvire.

Sa slomom bipolarnog svjetskog poretka i globalnim prodorom parlamentarne demokracije i tržišnog kapitalizma širi se i misao o nastupanju nove epohe – onkraj velikih vojnih i ideoloških sukoba. Američki mislilac Francis Fukuyama definirao je početkom devedese-

tih godina prošlog stoljeća ovo stanje kao „kraj povijesti“, u kojemu je čovječanstvo ostvarilo svoje najdublje težnje prema samoostvarenju i slobodi¹. Ovu tezu lako je osporiti ukazivanjem na broj ratova, ekstremističkih organizacija te općenito nasilnog društvenog djelovanja utemeljenog na vjerskom fundamentalizmu i političkim ideologijama, kao i sve uspone i padove globalnog realnogospodarskog i virtualnofinancijskog sustava. S druge pak strane, analiza imperija kao takvog ne bi bila aktualna i potrebna kad bi postavke o „kraju povijesti“ bile ispunjene, jer bi se nadilaženjem povijesti, tj. sintezom ljudskih težnji u krajnjoj točki ostvarenja također nadišlo kako nacionalne države klasičnog tipa, tako i imperij kao njihovu protutežu.

Nakon kraja Hladnog rata, Sjedinjene su Države globalno proširile svoju vojnu i političku moć, iako su na temelju premještanja proizvodnje značajan dio gospodarske moći izgubile u korist azijskih zemalja. Nastao je unilateralan svjetski poredak, odnosno barem potencijal za američku unipolarnost.² Kao što smo već spomenuli, devedesete godine dvadesetog stoljeća donijele su desetke novih ratova.³ Donijele su, također, erupcije vjerski i nacionalno obojeni ekstremizam i novu nesigurnost u globalnim odnosima. Svjetskopolitičku situaciju nakon 1989. godine možemo opisati kao razdoblje „nove nepreglednosti“⁴, koju obilježava pojava mnoštva državnih i paradržavnih, odnosno nedržavnih aktera na globalnoj sceni. Do „kraja povijesti“ u smislu globalnog mira, odnosno globalne slobode i mogućnosti samoostvarenja, nije došlo. Došlo je do unilaterálnih, no nestabilnih uvjeta, koji su potaknuli transformaciju američke vanjske politike prema novom obliku globalnog vodstva i nadmoći. Protivnici SAD-a, kao i antiglobalisti, stavljaju u usta riječ „imperij“, kako bi jedan stari pojam uvrstili kao novo jezično oružje unutar svojeg diskursa.

Pojam imperija i rasprava o imperiju ponovno su sve prisutniji u javnosti. U unipolarnom (ili barem potencijalno unipolarnom) svijetu, s jednom zemljom koja posjeduje veću moć (i to ne samo količinski, već i kvalitativno – u smislu različitih aspekata i oblika moći) nego li ijedno

carstvo do sada, analiza imperija nameće se sama od sebe. Ekonomski i politički svjetski poredak našeg vremena obilježavaju globalizacijski (umrežavajući i međusobno prožimajući) procesi i visoka dinamika kapitalističkoga tržišnog gospodarstva. Analize koje polaze od ovih pretpostavki kao odredišnih točaka vide imperij kao organizacijski izraz procesa globalizacije i širenja kapitalizma, a ne kao fenomen povezan sa zbiljskim (opipljivim) organizacijskim i funkcionalnim jedinicama.

Michael Hardt i Antonio Negri gledaju na imperij kao na globalnu, decentralizirano izgrađenu komunikacijsku mrežu moći, vođenu kapitalističkom logikom (Hardt i Negri, 2000: xii-xv) Kad se dublje zagledamo u ovu argumentaciju, primjećujemo kako imperij ne obilježava samo određena decentralizirana pojavnost u postmodernom globaliziranom svijetu, već prvenstveno kvalitativno nova i drugačija vrsta suverenosti ugrađene u imperijalni poredak. Hardt i Negri razlikuju imperijalnu suverenost od imperijalističke suverenosti europskih sila u doba imperijalizma (Hardt i Negri, 2000: xiv) te ukazuju na SAD koje su razvile ovakvu imperijalnu suverenost iz svoje ustavne tradicije⁵ te je naposljetku realizirale u postmodernom, globaliziranom doba u obliku globalnog imperija.⁶ Imperijalni će se oblik suverenosti, kao jedna od najvažnijih sastavnica imperijalnosti, u našem daljnjem izlaganju ključnih značajki i zasada imperija pokazati kao posebice važan. Imperij, prema tome, nije samo povijesna tvorevina ili izraz svjetskopolitičkih i svjetskogospodarskih procesa, a ni neposredni cilj ili rezultat imperijalističke politike (shvaćene u kontekstu monopolnog kapitalizma), već samostalna, znanstveno primjetljiva kategorija koju je moguće primijeniti na stvarnu politiku.

Iz ovog razloga potrebno je unutar politologije imperij analizirati na sličnoj razini na kojoj je to slučaj s pojmovima i konceptima države i nacije. Ovakav politološki termin potrebno je moći povratno povezati s jasno definiranim karakteristikama i faktorima. Tek nakon razjašnjavanja biti i naravi imperija, moguće je krenuti u analizu stvarnih političkih zbivanja.

U našem bavljenju dotičnim fenomenom moramo prvo povući granicu između povijesnog i modernog imperija. Imperij se nikako ne smije tretirati kao nepovijesna kategorija, no pojam imperija je u naše vrijeme zadobio bitno različitu kvalitetu naspram velikih carstava staroga vijeka. Iako postoji jasno razlučivanje između ovih dvaju tipova (što se posebice vidi u opisu postmoder-

1 Vidi više u Fukuyama, 1992.

2 O unipolarnoj poziciji Amerike početkom devedesetih vidi Krauthammer, 1990./1991.

3 Novih u vremenskom smislu, u odnosu na Hladni rat, ali i novih u smislu promijenjenih, asimetričnih odnosa i slabljenja uloge država kao ključnih aktera u ratovima; o novim ratovima vidi više u Münkler, 2006.; Münkler, 2004. i Kaldor, 2003.

4 Ovaj pojam prvi je uveo Jürgen Habermas; vidi Menzel, 2001: 64.

5 Vidi također Hamilton, Madison i Jay, 2007.

6 Vidi više u Hardt i Negri, 2000: 160-162.

nog imperija kod Hardta i Negrija), moguće je povući mnoge paralele između starih i novih imperija, što će se dodatno pokazati tijekom našeg dubljeg ulaska u problematiku imperija.

Nadalje je bitno pokazati razliku između hegemonije i imperija te ispitati na koji način se ova dva pojma preklapaju i nadopunjuju. Dok hegemonija može biti preduvjet (tj. dobra početna pozicija) za gradnju imperija, imperij može inkorporirati značajke hegemonskog djelovanja kako bi u budućnosti izvukao korist u širem imperijalnom kontekstu. Imperij ne treba poistovjećivati s državom. On posjeduje drugačiju logiku, drugačije je sazdan te ga je stoga potrebno analizirati na vlastiti način. S pojmom države potrebno je povezati i kvalitativnu kategoriju državnosti kao izraza organizacijskog dosega, jakosti i funkcionalne održivosti države. Na isti način imperijalnost služi kao kvalitativni izraz imperija. Na kraju je potrebno suprotstaviti imperijalnost konceptu državnosti.

2. Proučavanje imperija i realistička škola u proučavanju međunarodnih odnosa

Usredištu klasične realističke teorije⁷ stoje s jedne strane države kao primarni međunarodni akteri, s druge strane moć (politička, ekonomska, vojna) kao središnja kategorija proučavanja međunarodnih odnosa. Budući da polazimo od pretpostavke kako je analiza imperija u svojoj srži analiza moći, mogu se povući određene paralele. Moguće je uočiti preklapanja između realističkog proučavanja međunarodnog poretka utemeljenog na ravnoteži moći, očuvanju nacionalnih interesa te ostvarivanju političkih sadržaja ekstenzivnom uporabom moći u međunarodnom kontekstu te između nastanka, izgradnje i razvoja imperijalnog političkog bića i imperijalnog poretka. Realistička slika međunarodne politike polazi od anarhičnog svijeta⁸, u kojemu su države prije svega oslonjene na sebe same te jedino putem težnji prema očuvanju već postignutih pozicija i ravnoteži moći mogu izbjeći stalni rat svijetu protiv svih, kao kod Hobbesa.⁹

Također je bitno naglasiti kako se daljnja razrada realizma, tj. neorealizam od šezdesetih godina XX. stoljeća dalje (pogotovu u svojoj povijesno argumentiranoj inačici), koja se temelji na nauku o ciklusima hegemonijske moći,

jasno udaljava od poimanja svijeta kao posve anarhičnog (Menzel, 2001: 148-150). Bez obzira na tu promjenu, ovakvo tumačenje hegemonije i dalje je ukorijenjeno u državno-teorijski okvir, te se stoga s pravom može smatrati nastavkom realističke slike međunarodne politike.

Temeljni postulati realističke škole naglašavaju¹⁰ moć kao opipljivi cilj i stvarnu svrhu politike, no i kao stanje međuljudskih odnosa u kojemu vlada stalna nesigurnost (nesigurnost u međuljudskim odnosima se prema internoj logici ovog teorijskog sklopa prenosi na međudržavne odnose) i stalno prisutni potencijal zlouporabe moći.¹¹ Oslanjajući se na rad Josepha Schumpetera, možemo reći da se kod rečenog potencijala za zlouporabu vlasti i stvaranje osobne i kolektivne nesigurnosti i nepovjerenja bar donekle radi o psihičkom porivu vlastodržaca prema širenju moći putem korištenja gospodarske i vojne moći (Menzel, 2001: 64). Ovakvu logiku moguće je, doduše, vrlo umješno ugraditi u realistički pogled, no ustrajanje na takvoj argumentaciji je previše determinističko te nudi samo djelomično objašnjenje zbog naglašavanja samo pojedinih oblika moći (gospodarska, vojna moć), pa se prema tome pojam moći sužava, a analiza skraćuje i osiromašuje.

2.1. Prednosti i ograničenja realističkog pogleda

Realistički postulati mogu se djelomice ugraditi u istraživanje imperija te se mogu pokazati korisnima za konkretnu analizu imperija. No čim se odvažimo bez ostatka primijeniti realistički koncept međunarodne politike na analizu imperija, naići ćemo na jasne teorijske zapreke.

Uzmimo kao polazište realističku sliku međunarodne politike. Prema njoj, u međunarodnim odnosima opstoji anarhično "prirodno" stanje, u kojemu ili nema nikakve hijerarhije ili poretka između političkih organizacijskih jedinica, ili postoji multipolarni poredak s ravnotežom sila ili sa stalnim sukobima oko hegemonskog statusa. Imperij postaje, sukladno svojoj naravi, levijatan, te se izdiže iznad zaraćenih prijedržavnih, odnosno, nakon prve modernizacije, (nacionalnih) državnih struktura te uspostavlja drugačiji način političkog organiziranja.

Imperij stoga s jedne strane nije država,

7 Kao npr. kod Hansa Morgenthaua; o temeljima političkog realizma vidi Morgenthau, 2005: 4-7.

8 O anarhičnosti svjetskog poretka vidi i Bull, 2002.

9 Vidi Hobbes, 2004.

10 O osnovama političkog realizma, v. također Goldstein, 2005: 55-57.

11 Odnosno zlorabiteljske vladavine vlastodržaca nad svojim podanicima; usp. Lehmkuhl, 2001: 74-75.

a s druge je pak strane inicijator i stvaratelj bitno drugačijeg poimanja međunarodne političke scene i naposljetku, imperijalnog poretka. Samo postojanje imperijalnog bića u suprotnosti je s realističkom koncepcijom anarhične konkurencije te stalnoga sukoba ili ravnoteže sila na međunarodnoj razini. Imperij znači nadilaženje anarhičnog "prirodnog" stanja te istodobno postaje alternativa svijetu država.

Budući da imperij ne potpada pod iste kategorijalne odrednice kao što je to slučaj kod država, on utjelovljuje drugačije poimanje suverenosti. Dok državna suverenost ima jasne granice (određene teritorijem, zadaćama i stanovništvom), imperijalna je suverenost u sebi univerzalna te se prostire na cijeli (imperijalni) "svijet". Ovakva suverenost ne temelji se na međudržavnoj uzajamnosti i ravnoteži sila, već iskazuje težnju prema dubljem povezivanju i prožimanju tog imperijalnog "svijeta", dok međudržavni odnosi dospijevaju na drugo mjesto, te se podređuju imperijalnom poretku. Prema tome, postojanje imperija razbija i nadilazi državnu suverenost, te se time dodatno udaljava od jednog od kamena temeljaca realističke analize.

S gledišta realističke škole, imperij stoga predstavlja anomaliju koja ostavlja duboke posljedice u međunarodnoj politici, dovodeći kako državnu suverenost, "slobodno plutajuće", labave međudržavne odnose, ali i ograničenu (inspiriranu mišlju vodiljom o ravnoteži i uzajamnosti) uporabu sile u pitanje (makar privremeno te s nejednakim intenzitetom na svim političkim razinama) te ju nije moguće objasniti pomoću realističkih postulata.

Naposljetku možemo zaključiti kako se u istraživanju imperija itekako možemo oslanjati na postignuća realističke teorije, no na kraju je moramo napustiti i razviti nove teorijske koncepte iz empirijskog iskustva imperijalnog stanja. U ovom smislu analiza imperija ima post-realistički karakter.

3. Stari i novi imperiji – pojmovna razdvojba

3.1. Stari imperiji

Pod pojmom starog imperija razumijevamo imperijalne političke strukture i organizacijske jedinice koje su egzistirale prije nastanka moderne teritorijalne države. To, dakle, obuhvaća sva carstva od antike pa sve do početka razvitka moderne državnosti, koju možemo pratiti od, otprilike, Slavne revolucije u Engleskoj 1688. godi-

ne¹², odnosno od Vestfalskog mira 1648. godine. Proučavatelji imperija (među kojima je također puno proučavatelja imperijalizma), kao i stratezi i geopolitičari, rado se vraćaju na stare imperije, poput Rimskog carstva ili carstva Karla V, kako bi povukli paralele sa suvremenom politikom ili čak crpli inspiraciju za planiranje na vanjsko-političkom planu. Stari imperij tvori pojmovni par s predmodernom državom (bilo da se radi o gradu-državi, plemenskom savezu ili kraljevstvu koje pokazuje premoć i hegemonске težnje unutar neke regije) te bi ga trebalo prvenstveno promatrati u tom, povijesnom kontekstu. Imperij kao socijalni konstrukt¹³ postoji u suprotnosti s drugim političkim jedinicama koje ga okružuju. Imperij, makar je na prvi pogled usporediv jedino s prijedržavnim, tj. pred-modernim oblicima vladavine, posjeduje i neke značajke koje možemo smatrati opće-imperijalnim te zbog toga dijakronijsko promatranje i tipologizacija imperijalne vladavine nije posve nebitan dio proučavanja imperija.

Stari se imperiji od onih novih značajno razlikuju u načinu proizvodnje i distribucije (prvenstveno zbog tehnoloških inovacija), no posjeduju međusobno usporedivu logiku djelovanja na polju vođenja ratova i očuvanja mira, kao i u kontekstu svoje integrativne i intervencionističke uloge naspram svoje okoline.

3.2. Rimsko Carstvo kao referentna točka

Među cijelim nizom negdašnjih carstava jedan se stari imperij izdvaja kao iznimno važan za komparativnu analizu i traženje faktora koji određuju imperij kao takav. Radi se o Rimskom Carstvu, koje ima ključnu ulogu u proučavanju mogućeg modernog imperija - američkog. Kako na simboličko-ideološkoj, tako i na teritorijalno-vojnoj razini, moguće je u rimskom i američkom slučaju prepoznati sličnosti u imperijalnoj logici djelovanja. Herfried Münkler je krenuo upravo ovim putem istodobnog povijesnog proučavanja i tipologizacije imperijalnih oblika vladavine¹⁴ te traženja obrazaca djelovanja zajedničkih svakom imperiju. Kao jedan od ključnih teoretičara proučavanja imperija (za razliku od jako emocionalizirane, pojednostavljene debate o imperiju koju je moguće pratiti u antiglobalizacijskim krugovima), Münkler smatra Rimsko Carstvo mjerilom kojim možemo procjenjivati američku politiku u mnogim njenim aspektima, budući da

12 O važnosti ove revolucije vidi Dvořák, 2001.

13 O konstrukciji stvarnosti u međunarodnim odnosima, usporedi Wendt, 1999.

14 Vidi više u Münkler, 2005: 79-81.

je Amerika po svojoj tradiciji nastavak rimskog naslijeđa (Münkler, 2005: 13). Jasno povezivanje Washingtona i Rima vidljivo je i u analizi mogućeg američkog imperija Andrewa J. Bacevicha, te poveznici između proklamiranih kolektivnih ideala i mogućeg imperijalnog ratovanja (Bacevich u Speck i Sznajder, 2003: 72-74).

3.3. Doba imperijalizma

Povijesna znanost polazi od toga da (klasično) doba imperijalizma obuhvaća vremensko razdoblje od otprilike 1875. do 1918. godine (Menzel, 2001: 57) Ovaj ekstremni oblik međunarodne politike moći išao je korak uz korak s ubrzano rastućom industrijalizacijom, širenjem kapitalističkih proizvodnih i organizacijskih odnosa, usponom nacionalne i nacionalističke misli, protekcionističke vanjsko-trgovinske politike i težnje prema stvaranju novih tržišta za plasman proizvoda te otkrivanju novih izvora sirovina. Imperijalističko djelovanje je također usko povezano s geopolitičkom paradigmom.

Ova se paradigma pozivala na znanstvenu objektivnost i stvorila teorijsku podlogu klasičnog imperijalizma, povezavši političku moć s teritorijalnošću i zemljopisno definiranim ključnim pozicijama i referentnim točkama.¹⁵ Po mojem mišljenju, razdoblje imperijalizma predstavlja prijelaznu fazu između starog i novog imperija. Ovo je razdoblje poslužilo kao povijesna priprava za novi imperij koji se mogao razviti tek u dvadesetom stoljeću. U rečenom razdoblju bitno je naglasiti imperijalizam kao način djelovanja, tj. određenu vrstu politike (*policy*). Ovakav način djelovanja nije vodio (tj. ne vodi) nužno prema razvitku imperija u užem smislu tog pojma. Multipolarni sustav europskih velikih sila (u različitim razdobljima, to su bile Španjolska, Portugal, Nizozemska, Velika Britanija, Francuska, Njemačka, Rusija) funkcionirao je unutar Europe kao ravnoteža snaga, ali ujedno i kao (latentni, no ponekad i otvoreni) konflikt oko hegemonije, tj. sukob (u obliku izravnih ratova) i natjecanje (u obliku gospodarske i vojne konkurencije) radi postizanja premoći (hegemonskog položaja) unutar tog sustava.

Izvan Europe, tj. u sferi stvaranja kolonijalnih carstava, europske su sile preuzele imperijalne funkcije, te unutar pojedinih regionalnih prostora (tj. njihovih „vlastitih svjetova“) stvorile imperijalne strukture. Međutim, izgradnju ovakvih struktura moguće je u biti reducirati na

15 O imperijalnoj geopolitici, vidi također Ó Tuathail, Dalby i Routledge, 2007: 31-33, 35-36.

radikalno širenje vlastite državne suverenosti.¹⁶ Ove imperijalističke sile moguće je usporediti s političko-organizacijskim jedinicama svojega vremena, tj. nadolazećim nacionalnim državama, kao i drugim državnim i prijedržavnim oblicima vlasti. Dok je kod svih velikih europskih sila ovog vremena moguće primijetiti imperijalističku politiku, jedino u britanskom slučaju možemo govoriti o uspjeljoj izgradnji imperija (iako unutar okvira i ograničenja te epohe). Po Münklerovoj tipologiji Britanski imperij možemo svrstati u pomorska carstva (Münkler, 2005: 79-81) Taj je imperij crpio svoju moć prvenstveno iz gospodarske nadmoći (kako u proizvodnji, tako i u prometu i trgovini), te se njome služio kao temeljem daljeg širenja kontrole (kontrola i utjecaj na druge političke jedinice su kod imperija ponešto bitnije nego usko definirana, političko-vojna moć, koju je moguće objektivno promatrati unutar užeg imperijalnog prostora) u Africi i Aziji.

Možemo primijetiti kako su se imperijalne strukture u ovom povijesnom razdoblju pojavljivale kao popratni oblik i vanjska (međunarodna) manifestacija europskog kapitalizma. Gospodarska globalizacija, kao posljedica novih proizvodnih i organizacijskih oblika, omogućila je imperijalni razvoj vladavine onkraj središta moći, odnosno u ovisnoj periferiji, dok je unutar središta (tj. u Europi) bilo moguće jedino natjecanje za hegemoniju (koje je na kraju kulminiralo u Prvom svjetskom ratu) te se nije razvio takav imperij.¹⁷

3.4. Britanski imperij

Britanski imperij kontrolirao je na početku dvadesetog stoljeća najveći prostor u povijesti čovječanstva (Kennedy, 2000: 344). Njegova nadmoć nije se ogledala samo na već spomenutom ekonomskom području, već i na polju znanosti i tehnike. Iako ovaj imperij ne možemo smatrati globalnim (već ograničenim na vlastiti imperijalni „svijet“), radi se o jednoj sili koja je svojom nadmoći mogla dovesti u pitanje multipolarnu ravnotežu u Europi (Kennedy, 2000: 344), iako je svoju moć uvijek usmjeravala prema van, a unutar Europe nije ni pokazivala imperijalne aspiracije. Ona je, naprotiv, pomagala održavati ravnotežu sila u Europi kao *offshore balancer*, sklapajući i razvrgavajući saveze i vodeći ratove u skladu s time kako bi spriječila da bilo koja kontinentalna europska sila postane hegemon. Time si je istodobno ostavljala slo-

16 Usporedi Hardt i Negri, 2000: xiii.

17 O odnosu središta i periferije, usporedi Wallerstein, 2004.

bodne ruke za nadzor nad svjetskim morima, a time i širenje svojega pomorskog (kolonijalnog i trgovačkog) imperija.

Upravo komparativna snaga britanske mornarice (ne nužno i kopnene vojske), kao i jak financijski (državni i privatni) sektor, značajke su koje su Sjedinjene Države na određeni način preuzele od Velike Britanije te ih dalje razradile i razvile. Britanski imperij možemo tako smatrati prethodnicom i priređivačem uvjeta za američki imperij.

4. Hegemon i imperij

Pojam hegemonije se opetovano pojavljuje u analizama imperija te ga je često teško razlučiti od pojma imperija. Na početku treba napomenuti da pojam hegemonije kao specifičnog oblika kulturno-ideološkog izraza vladavine (tj. realizacije moći), kao što ga je razvio Antonio Gramsci (Kebir, 1991: 51-53, 117-119) ne ulazi izravno u raspravu o imperiju i hegemoniji, no, kao što ćemo kasnije primijetiti kod proučavanja određenih značajki imperija, može poslužiti kao koristan analitički instrument. Promišljanje hegemonije u međunarodnim odnosima trebalo bi uvijek povezati s multipolarnim sigurnosnim sustavom. U okviru poretka u kojemu više sila više ili manje održava labilnu ravnotežu, dolazi do hegemonskih težnji jedne ili više sila unutar sustava. Ovu hegemonsku težnju možemo okarakterizirati kao želju, tj. poriv prema postizanju predvodničke uloge unutar sigurnosnog sustava (takav poriv i željena uloga uvijek su ograničeni određenim pravilima vanjsko-političkog ponašanja, odnosno djelovanja). To znači da hegemoniju pokušavaju prije svega ostvariti slično snažne i perspektivne sile (Mearsheimer, 2001: 79. i dalje, cit. po Münkler, 2005: 67) Nadalje je važno reći kako je već zadobivena hegemonija vrlo nestabilna, jer po svojoj genezi izvire iz okoline usporedivo snažnih, konkurentnih sila te tako postoji visoka vjerojatnost zamjene jednoga hegemonu drugim. Hegemonije nastaju u okolišu koji ih prisiljava na pridržavanje pravila međusobnog ophođenja unutar multipolarnog sklopa sila.

Iz ovog razloga hegemon (hegemonika sila) ostaje i dalje država u uobičajenom smislu, tj. ne preoblikuje svoju državnost u imperijalnost. Hegemon ne može postići kontrolu nad svojom hegemonskom sferom koja zadire duboko, već prvenstveno utječe na vanjsku politiku drugih sila, kao i na njihove međusobne odnose. Iako hegemonija nastaje iz drugačijih temeljnih uvjeta nego imperij, hegemonika sile u sebi nose po-

tencijal preobražaja u imperijalnu silu. Münkler u tom kontekstu rabi pojam „potencijalne imperijalnosti“ (Münkler, 2005.:69). Prije nego pokušamo povući crtu razdjelnicu između hegemonije i imperija, htio bih ukazati na dvostruku ulogu koju neka sila ima u odnosu na ova dva oblika vladavine.

Pokušajmo to razjasniti primjerom iz doba Hladnog rata, budući da je upravo to razdoblje prethodilo imperijalnom stanju oko kojega se kreće naša glavna nit argumentacije. Za vrijeme Hladnoga rata, SAD i Sovjetski Savez vladali su nad dva različita „svijeta“, s time da su Sjedinjene Države u Zapadnoj Europi djelovale hegemonika, a u Latinskoj Americi imperijalno, dok je sovjetski imperij vladao u Srednjoj i Istočnoj Europi. Budući da je cijeli svijet bio podijeljen na dva „svijeta“, ni Sovjetski Savez, niti SAD nisu mogli postati globalnom imperijalnom silom. Iz ovog razloga Hladni rat možemo promatrati kao hegemonika konflikt na globalnoj razini. Ovakva hegemonika konstelacija dopušta postojanje takozvanih „međuprostora“ i „međusvjetova“.

Ovdje se prvenstveno radi o Pokretu nesvrstanih (iako je u ovom slučaju Sovjetski Savez postigao u većini nesvrstanih zemalja barem hegemoniju putem konsenzusa u Gramscijevom smislu te riječi, tj. na temelju ideologije, no u blažem, odnosno modificiranom obliku) i o NR Kini, koja je iz rubnog područja sovjetskog imperijalnog prostora izrasla u samostalni međunarodno-politički entitet. Naposljetku moramo navesti i SFRJ kao prostor preklapanja i borbe konkurentskih hegemonika Washingtona i Moskve. Upravo za međuprostore hegemonika karakteristična je visoka vjerojatnost oružanih sukoba (Münkler, 2005: 67-68), dok se može reći da imperijalni poredak ima potencijal pružanja većeg stupnja mira (iako negativnog u smislu kategorizacije vrsta mira).

Dvostruka uloga koju neka sila može imati ukazuje na to da je razlika između imperija i hegemonika, unatoč svim navedenim značajkama, prilično labava (Münkler, 2005: 77). Iz zaključka kako imperijalna sila može istovremeno preuzeti i hegemonikalnu ulogu, možemo izvesti slijedeće teze: hegemonika ima potencijal prerastanja u imperij. Imperij može privremeno zatamiti dio svoje moći (tj. dragovoljno je suspregnuti), te nastupati više kao hegemon. Međutim, kada imperij izgubi svoju hegemoniku moć, najvjerojatnije će početi propadati. Na kraju treba napomenuti kako hegemonika u pravilu nisu dugovječne, jer ih unutar jednog sustava sila zamijeni neka druga sila ili potpuno propadnu uslijed neuspjelog pokušaja širenja svoje

moći (putem kvalitativnog produbljenja hegemonije ili mogućeg prelaska u imperijalnu silu), kao što svjedoči primjer Njemačke u Drugom svjetskom ratu. Michael Doyle argumentira kako je postignuta ili pokušana hegemonija u pravilu odnos unutar centra moći gdje se sukobljavaju velike sile, dok imperiji grade svoje odnose prema periferiji putem struktura koje su onkraj, odnosno iznad državnosti (Doyle, 1986: 81). Ovo objašnjenje može se dobro povezati s tvrdnjom kako imperij nužno vodi prema opraštanju od uvriježenih među-državnih pravila, te izgrađuje u svijetu odnose koji imaju drugačiji karakter kontrole i moći nego li onaj državni, te naposljetku pokazuje zašto europski kontinent kao prostor jake koncentracije potencijalnih hegemonskih sila nije podlegao imperiju, već su njegove sile u prekomorskim krajevima pokušale izgraditi imperijalne strukture. Uviđamo, dakle, kako je razlika između hegemonije i imperija strukturalne naravi, budući da ovo prvo funkcionira unutar među-državnih odnosa, dok ovo drugo nadilazi državnost (iako ponekad samo privremeno, te samo u određenim sferama).

Iz toga slijedi postavka kako kod konkretnog istraživanja imperija moramo dati odgovor na pitanje je li u danom slučaju riječ o hegemoniji ili o imperiju. Unatoč svim preklapanjima i sličnostima, moramo tražiti značajke koje samo imperij posjeduje, čak i kad privremeno djeluje na hegemonski način te na taj odaje dojam miješanog oblika upotrebe moći.

5. Državnost i imperijalnost

Modernu državu (od ovog trenutka naše analize modernu ćemo državu kontrastirati samo s modernim („novim“) imperijem, te razjasniti razlike ovih dvaju organizacijskih oblika) možemo s jedne strane promatrati kao određeni okvir društvene vladavine i organizacije, s druge strane pak kao koncept ukorijenjen u (europskom, odnosno sjeverno-američkom) prosvjetiteljstvu, popraćen probojem određenog gospodarskog i socijalnog pristupa (kapitalizam kao način djelovanja i razmišljanja, kako u svojem privatnom obliku – kao kapitalističko tržišno gospodarstvo, odnosno u svojem podržavljenom obliku – kao realsocijalističko plansko gospodarstvo) te širenje nacionalne ideje.¹⁸

18 Na ovom sam mjestu namjerno sveo realni socijalizam i liberalni kapitalizam na zajednički nazivnik, kako bih naglasio njihove zajedničke korijene u duhovnom naslijeđu prosvjetiteljstva, moderne te pozitivističke znanosti.

Moderna je država, kao što joj i ime govori, u okvirima svjetske povijesti recentni fenomen te je se u usporedbi s ranijim društvenim oblicima treba promatrati samo kao djelić ukupnog iskustva i djelovanja mogućih i zamislivih oblika ljudskog suživota.¹⁹ Moderni imperij čini suprotnost modernoj državi (iako, osobito unutar imperijalne jezgre, pokazuje državna svojstva), budući da u svojoj cjelokupnosti slijedi drugačija pravila i drugačiju logiku. Državnost i imperijalnost treba promatrati kao dva kvalitativna izričaja, tj. pokazivati stupanj integracije državnih, odnosno imperijalnih elemenata koje je usvojila određena društvena organizacijska jedinica. Novije politološke analize (u pravilu nakon i u kontekstu propasti bipolarnog svjetskog poretka) često polaze od suprotnosti između jake i slabe državnosti, s time da ekstremno slaba državnost u krajnjem slučaju vodi do stanja propasti države (tzv. *failed states*).

Na ovom mjestu važno je naglasiti dvije stvari: prvo, natprosječno jako izražena državnost ne vodi nužno prema boljim uvjetima za stvaranje imperijalnosti, te drugo, državnost je potrebno promatrati kao kategoriju, u sklopu koje države izražavaju svoju prirodu, bez obzira na moguću jačinu ili slabost konkretne državnosti pojedinih državnih subjekata. Naš zadatak unutar istraživanja imperija, dakle, nije mjerenje državnosti, nego njezino razlaganje na sastavne elemente koje je moguće kontrastirati naspram imperijalnosti. Sama imperijalnost, kao kvalitativna antiteza državnosti, može se ugraditi u analizu imperija, te naposljetku služiti kao analitičko mjerilo.

6. Država i državnost

Država, kao cjelina službenih (priznatih) upravnih, zakonodavnih i pravosudnih struktura (tj. društveno-organizacijska cjelina koja opstoji u trokutu: državni teritorij-državna vlast-državno stanovništvo),²⁰ koja posjeduje najvišu vlast unutar nekog državnog teritorija i dalje je najvažniji akter međunarodno-političkog (ali i unutarnje-političkog) organiziranja i djelovanja.

Usprkos globalizacijskim procesima rastakanja, prelamanja i transnacionalizacije država i njihove „klasične suverenosti“, one ne gube svoju središnju ulogu, kako u politološkoj

19 O razvoju oblika političke i društvene organizacije od lovaca-sakupljača do funkcionalno diferenciranog društva i države, usporedi Wimmer, 1996.

20 O temeljima države vidi više u Doehring, 2004.; Böckenförde, 1991. te Vrban, 2003.

analizi, tako i u praksi realnih političkih i društvenih događanja. Bez obzira na moguće postojanje jednog imperija, niti na jačanje drugih ne-državnih aktera u međunarodnim odnosima (međunarodne organizacije, transnacionalne kompanije, nevladine i terorističke organizacije itd.)²¹ ne možemo u proučavanju međunarodnih odnosa, ni u komparativnim političkim studijama zanemariti državu ili je proglasiti zastarjelom.

Pokušajmo, dakle, razložiti klasični državni trokut kako bismo pojasnili bit državnosti. Državni teritorij je prostorna kategorija unutar koje se prostire određena država, odnosno dokle dopire vlast državnih tijela dotične države (njezine središnje vlasti). Na ovom području država ima isključivo pravo upravljati svakodnevicom, osim ako je s nekom drugom institucijom moći (odnosno drugom državom, naddržavnom ili međudržavnom zajednicom) dogovorila drugačije uvjete ili režim upravljanja.

Posjedovanje kontrole nad državnim teritorijem temeljna je postavka unutarnje suverenosti. No ova unutarnja suverenost može *de facto* postojati jedino kad su ostvareni i uvjeti za vanjsku suverenost. Vanjska suverenost označava sposobnost (odnosno mogućnost) obrane vanjskih granica te priznatost legitimnosti državne vlasti (nedvosmisleno izraženim stajalištem drugih država, što se izražava formalnim diplomatskim priznanjem, kao kod novonastalih suverenih država, npr. Hrvatska, Kosovo, ili kod promjene vlasti prevratom, kao što je bilo kod NR Kine) nad njezinim državnim teritorijem. Jedino na temelju tako stečene i priznate vanjske suverenosti država može ravnopravno (iako je ova ravnopravnost u praksi relativizirana s jedne strane asimetričnošću međunarodnih gospodarskih i političkih konstelacija, globalizacijom suverenosti i problematike državne nadležnosti te na kraju naddržavnim režimima upravljanja) sudjelovati u međunarodnoj politici te ostvariti unutarnju suverenost.²²

Uviđamo, dakle, kako se ova dva vida državnosti stalno međusobno uvjetuju i nadopunjuju. Iako u raspravama o jakoj i slaboj (tj. nedovršenoj, nepotpunoj) državnosti možemo primijetiti kako mnoge države posjeduju formalnu, vanjsku suverenost te tako projiciraju dojam državnosti, no pokazuju manjkavu kontrolu nad vlastitim državnim teritorijem (ovaj slučaj posebice je zastupljen u bivšim kolonijama diljem Afrike koje karakterizira latentni, pa i otvoreni

građanski rat kao temeljna odrednica društvene i političke svakodnevice), dok druge države opstojte kao prijelazni oblik prema punoj državnosti koja bi se tek trebala realizirati uklanjanjem upravljačkih mehanizama međunarodne zajednice (protektorati u Bosni i Hercegovini te na Kosovu kao najsvježiji primjeri ove situacije), zadržimo se, naše teme radi, na postojanju „normalnog slučaja“, u kojemu su kako vanjska, tako i unutarnja suverenost dijelovi državnosti, te na taj način iskazuju državni karakter. Ova suverenost ne donosi, naravno, samo prava na upravljanje nekim državnim teritorijem, već i dužnosti, odnosno ograničenja, koja se putem vlastitih državnih granica postavljaju naspram susjednih područja.

Državna vlast je, sukladno smislu i naravi države, jedina naredbodavna vlast, te u tom smislu posjeduje monopol. Ovako definirana državna vlast mora moći osigurati sigurnost i red unutar državnog teritorija, predstavljati državu u inozemstvu te štiti državne granice od neovlaštenog djelovanja. Nijedan državljanin ne smije stajati iznad državne vlasti, niti ikoja druga vlast smije iznad nje stajati, osim ako međunarodnim ugovorima nije drugačije dogovoreno (npr. putem parcijalnog prijenosa državnosti na naddržavne institucije poput Europske unije).

Državno stanovništvo čine svi državljani (građani) neke države, koji se osjećaju pravno, ali i simbolički-kulturno obvezani prema njoj, te sukladno tome i od nje očekuju određene usluge. Temeljem migracija danas je uobičajeno da jedan značajan dio državnog pučanstva ne pripada usko definiranom državnim stanovništvu, budući da se radi o ljudima koji (još) nisu državljani rečene države. Bez obzira na ovu relativizirajuću okolnost, državno stanovništvo je u svakoj modernoj državi i dalje bitan temelj na kojemu se razvija i na koji se oslanja državnost. Iako je u doba, a i prije nastanka modernih, teritorijalnih i funkcionalno-specijaliziranih²³ država bilo moguće pronaći protonacionalne oblike stvaranja identiteta u određenim (europskim) društvima (npr. u Engleskoj i Nizozemskoj), o stvarnoj naciji kao identitetskom kolektivu, te kao održivom konceptu možemo govoriti tek u okviru moderne, novovjekovne države. Svaka moderna država je nužno i nacionalna država, bez obzira na kojem principu je utemeljena nacija (objektivni ili subjektivni pojam nacije, kulturna nacija ili ustavna nacija) te bez obzira na okolnosti i procese u kojima je nastala. Neizgrađenost nacije nužno

21 Vidi također Vukadinović, 2005.

22 O relativnoj suverenosti i državnosti u međunarodnim odnosima usporedi Sørensen, 2001: 151-155 i 161-164 i Šimonović, 2005.

23 U smislu funkcionalne specijalizacije, vidi također Luhmann, 2005a i 2005b.

je povezana sa smanjenom funkcionalnošću i održivošću države, tj. slabo definiranom državnošću te sukladno tome i suverenitetu.²⁴ Državnost stoga označava opipljivi izraz moderne teritorijalne države kojom se upravlja iz jedne središnje točke moći te koju se održava putem nacionalnog koncepta koji se uvijek iznova reproducira. Imperijalnost, koja možda na prvi pogled sadrži upravo iste ove elemente koje primjećujemo kod državnosti, funkcionira u praksi kao oblik koji nadilazi državnost.

7. Obilježja imperija

Imperijalnost kao objektivni kvalitativni izraz diferencijalnog karaktera imperija naspram države može se podijeliti na slijedeće temeljne koncepte, odnosno značajke:

- imperijalno poimanje prostora te konstrukcija imperijalnog prostora;
- imperijalno poimanje vremena te tumačenje povijesti;
- imperijalno poslanje;
- imperijalno poimanje prava, te
- imperijalno poimanje nacije.

Ove glavne postavke imperijalne logike djelovanja interno su povezane, međusobno se uvjetuju, te stoga zajedno čine temelj imperijalne vladavine. Oslikavanjem internoga funkcioniranja ovih postavki dobit ćemo uvid u posebnost imperija kao zasebnoga političkoga fenomena.

7.1. Imperijalno poimanje prostora

Unutar jednoga „svijeta“ moguće je postojanje samo jednoga imperija. Taj „svijet“ je konstrukt, te ga treba promatrati u svjetlu imperijalnog svijeta, tj. imperijalnog prostora. Putem održavanja ovoga konstrukta i sam se imperij održava na životu. Imperij, za razliku od države, svoju okolinu ne poima kao skupinu država koje mogu imati svoja vlastita potraživanja suverenosti, već kao imperijalni svijet unutar kojega se samo imperij može konstituirati kao ultimativna sila i upravljačka snaga. Ovakvo poimanje prostora može se objasniti univerzalističkim karakterom imperijalne suverenosti.

Imperijalna suverenost definirana je kao otvorena, te se stoga ne odnosi na usko definirano stanovništvo jedne države ili državnog pros-

²⁴ O izgradnji države i nacije kao temelju održivosti v. također Fukuyama, 2005.

tor. Ova se vrsta suverenosti poziva na način razmišljanja i osjećaj povijesne uloge i zadaće. Ustavni tekst Ustava Sjedinjenih Država iskazuje želju za posvemašnjim širenjem poimanog ideala slobodnog, demokratskog političkog poretka utemeljenog na internoj moći naroda (Hardt i Negri, 2000: 163-165) Iz ove želje proizlazi stajalište o otvorenim granicama demokratsko-republikanske suverenosti koju je moguće proširiti na proizvoljno širok teritorij. Konstrukcija novih, neintegriranih prostora te širenje imperijalnog prostora po cijelom svijetu, kao potpuna univerzalizacija imperijalne suverenosti novom je imperiju znatno olakšana zahvaljujući globalizaciji i novim oblicima transporta i komunikacije. Putem globalnog umreživanja imperij može uvijek iznova širiti i umnažati svoj prostor te postati sveprisutan zahvaljujući svojoj integrativnoj ulozi.

Integrativni i univerzalistički karakter imperijalne suverenosti koja stvara sveobuhvatan imperijalni prostor u suprotnosti je s uvijek prisutnom tendencijom k razgraničavanju koja postoji kod imperija. Imperij preuzima razgraničavajuću ulogu tako da crta razdjelnice između onih prostora koji su imperijalno integrirani i „civilizirani“, odnosno proklamirani kao napredni (demokratizirani i sl.) te onih koji su definirani kao regresivni, nedemokratski i barbarski.

Svaki politički i društveno zamišljen i konstruiran prostor, čak i kad je riječ o imperijalnom, široko definiranom prostoru, nastaje kao antiteza neprostoru, Drugome²⁵, Stranome, tj. prostoru koji je isključen iz vlastitog „svijeta“ te kojemu se na taj način nužno pripisuje drugačija (gotovo isključivo negativno nabijena) kakvoća. Razdvajanjem imperijalnog prostora i neprostora konstruiraju se asimetrični odnosi između imperijalnog centra i daleke periferije te se legitimira provođenje tih odnosa u realnoj politici. Ovakvo razgraničavanje služi prvenstveno drugačijem pravnom i gospodarskom ophođenju s odvojenim prostorom, tj. sustavnom neprijemljenju principa, prava i ideala koji konstituiraju sam imperij. Postavljanje ovakvih prostornih odnosa legitimira se jednom vrstom specifičnog imperijalnog diskursa o barbarima i barbarizmu (Münkler, 2005: 150). Na ovaj način imperij postaje djelatni subjekt (granične) politike, dok se prostor definiran kao barbarski i neciviliziran preoblikuje u pasivni objekt (Münkler, 2005: 150-151). Priroda ovakvog razgraničavanja, te

²⁵ Pod pojmom Drugoga podrazumijevam konstruiranu sliku stranca, susjeda, suprotnika koji se stvara kao obrnuta slika prema sebi i svojemu kako bi se učvrstio vlastiti identitet, te se pružila legitimacija vlastitom ekspanzionizmu te isključivosti.

diskurs o barbarima koji ga podržava, temelje se na samoopravdavajućem imperijalnom poslanju, koje u imperijalnoj logici posjeduje najvišu političku vrijednost. Na taj način imperijalno poslanje zadobiva jaku legitimacijsku snagu koja služi imperijalnom konstruiranju prostora.

Imperiji ulažu puno vremena, resursa i energije u očuvanje i zadržavanje zacrtanih granica, koje se često i fizički manifestiraju u obliku zaštitnih bedema (npr. rimski limes kao brana protiv germanskih invazija ili američka zaštitna ograda protiv ilegalnih useljenika iz Meksika). Ovakva usredotočenost na imperijalne granice naspram drugačijih i izopćenih prostora služi unutarnjoj politici u središtu imperija kako bi se stvorio društveni konsenzus o djelovanju imperija, te kako bi se homogeniziralo imperijalno društvo, te naposljetku odvratilo pozornost imperijalne javnosti s unutarnjih političkih, socijalnih i gospodarskih nejednakosti, čija bi tematizacija mogla dovesti u pitanje imperijalni poredak (Maier u Speck/Sznaider, 2003: 130). Imperijalna sklonost barbarizaciji određenih prostora te njihovog simboličkog razdvajanja od imperijalnog svijeta uvijek je popraćena istodobnim poticanjem na debarbarizaciju, tj. integraciju neprostora u imperijalni prostor te time na širenje imperijalnog načina društvenog organiziranja. Možemo, dakle, uočiti kako imperijalno konstruiranje prostora pokazuje internu dvojnost između težnje prema totalnosti i univerzalnosti te težnje prema razgraničavanju i diferencijaciji. Upravo razgraničavanje možemo promatrati kao kamen temeljac samoostvarenja imperijalnog prostora, dok je s druge strane imperij temeljem svoje univerzalno shvaćene suverenosti u svojem biću otvoren prema okolini te se trudi totalizirati prostor i tako stvoriti jedan, univerzalni imperijalni svijet, koji će se poklapati sa stvarnim, zemljopisno pojmivim svijetom.

7.2. Imperijalno poimanje vremena i tumačenje povijesti

Imperij ne stvara samo prostore (prema tome i „svjetove“ ili jedan „svijet“), već također i vremenske i povijesne kategorije. Realno postojeće vrijeme „imperijalizira“ se na način, da kako sadašnjost, tako i prošlost i budućnost, bivaju tumačene unutar novog okvira. Idealistična slika budućnosti, proklamirana iz imperija, služi kao opravdanje sadašnjosti, dok se prošlost, kao i fenomeni iz sadašnjosti, koji ne odgovaraju samolegitimirajućem idealu imperijalne budućnosti, marginaliziraju, radikalno

preoblikuju, prilagođavaju službenom idealu ili služe kao okvirni primjeri za „neciviliziranost“ i nedemokratičnost, koje su u suprotnosti s imperijalnim, te služe kao opravdanje borbe protiv nositelja takvih značajki (stvarnih ili pripisanih). Snažno medijski prenošeno konstruiranje vremena i povijesti imaju ključnu ulogu u unutarnjoj i vanjskoj reprodukciji imperijalnih odnosa.

Jednako tako kao što se svaka država poziva na svoje slavne definirane početke i tvorce, tako i imperijalno tumačenje povijesti pokazuje snažnu orijentiranost prema idealiziranom postanku imperija. Trenutak, odnosno vrijeme nastajanja imperija najčešće se proklamira kao čin oslobođenja od prijašnje nepravde vlasti ili kao čin stvaranja reda, mira i stabilnosti. Imperiji svoju povijest sagledavaju uvijek u kontekstu posebnosti i krčenja novih putova u okvirima cjelokupne povijesti, koju se na taj način imperijalizira.

No, analitički gledano, doista je potrebno postanak imperija jasno diferencirati od uobičajenog postanka država i nacija, bilo da se radi o nastanku novih oblika političke organizacije (kao što nas to uči primjer nastanka Sjedinjenih Američkih Država) ili o djelovanju karizmatičnih vođa. Ovaj drugi slučaj u većoj mjeri vrijedi za povijesne, dakle predmoderne imperije, budući da moderni imperij, za razliku od vojnih imperija starog vijeka (poput euroazijskih stepskih carstava) nema potrebu za karizmatičnim vodstvom. Razlog je to što se karizma stvara, odnosno projicira putem masovnih medija i popularne kulture. Uz to je imperijalno vođenje politike više ukorijenjeno u elitnim socijalnim mrežama negoli u individualnom kreiranju politike.

Nadalje je važno pripomenuti kako je kod modernih imperija tumačenje povijesti uvijek popraćeno tvrdnjom o kontinuitetu vlastite povijesti i vjernom prenošenju i daljoj razradi ideala i vrijednosnih sudova koji tvore osnivački mit te imperijalno poslanje koje se iz tog mita neposredno izvodi. Dok su nacionalne države zbog ideoloških i političko-gospodarskih lomova i promjena stalno prisiljene mijenjati i prilagođavati svoje tumačenje povijesti novonastalim okolnostima, povijesno predanje kod imperija je relativno konstantno te ga je zbog njegove interno zaokružene logike i dosljednosti moguće učinkovitije iskoristiti za reprodukciju imperijalnog poslanja u sadašnjosti. Ovo poslanje je s druge strane ključno za legitimaciju sadašnje i buduće realne politike.

Značajka imperijalnog ophođenja s vremenskim kategorijama nije samo velika politička i medijska snaga koju imperij crpi iz vlastite

povijesti i njezinog tumačenja, već i općenito ophođenje s vremenom, dakle tumačenje sadašnjosti, te posebice budućnosti. Imperij koji preobražava svijet kojim ravna, u imperijalni svijet, poistovjećuje sa sobom i vremensku i povijesnu kategoriju sadašnjosti, tako da imperijalni poredak preuzima ulogu sadašnjosti te na taj način polaže pravo na sve događaje, uspjehe i postignuća koji određuju tu sadašnjost. Imperijalni se poredak ovako konstruira kao vremenski neograničen, te orijentiran prema boljoj, beskonačnoj budućnosti. On u konačnici određuje sadašnjost, te mu je zahvaljujući svojoj ulozi iznimke, koju se naglašava posebnim tumačenjem povijesti, povjerenom vlastito reproduciranje, te određivanje budućnosti unutar imperijalnog svijeta.

Na primjeru američke konzervativne promišljajuće skupine *New American Century* pod vodstvom proučavatelja međunarodnih odnosa Williama Kristola i Roberta Kagana²⁶ moguće je prepoznati snažnu zaokupljenost imperijalnog središta budućnošću, te uranjeno imperijalno zaposjedanje vremena. Imperijalno poimanje vremena uvijek pokušava uspostaviti most između sadašnjosti i budućnosti kako bi u konačnici nestala razlika između ovih dviju kategorija te kako bi se imperijalni poredak mogao konstituirati neovisno i onkraj vremenskih granica. Istodobno je na primjeru imperijalne zaokupljenosti vlastitom budućnošću (koja je po internom shvaćanju identična svjetskoj budućnosti) moguće razaznati nestabilnost imperija i imperijalnog poretka, koji se s vremenom mora uvijek iznova obnavljati te nanovo definirati pomoću povijesnog predanja. Upravo naglašavanje vremenske dimenzije te pokušaj izjednačavanja imperijalne sadašnjosti s nepoznatom budućnošću pokazuje da i imperij, iako pokazuje puno viši stupanj integracije moći nego „obične“ nacionalne države ili hegemonске države, poput svakog drugog oblika političkog organiziranja i svakog drugog socijalnog konstrukta podliježe vremenskim (i prostornim) ograničenjima, te se ne može konstituirati mimo povijesnih mijena.

7.3. Imperijalno poslanje

Svaki oblik vlasti i vladavine, pa tako i onaj imperijalni, ima potrebu za legitimacijskom podlogom koja će održavati stanje postojećeg poretka. Imperij se, polazeći od svoje uloge izuzetka naspram drugih političkih jedinica, osjeća pozvanim, te se predstavlja kao da ima poseban

mandat štiti i univerzalno širiti vlastite konstruirane ideale i vrijednosti. Ovaj zadatak, odnosno imperijalno poslanje, služi kao temeljna podloga za intervencionističko djelovanje imperija unutar imperijalnog prostora (tj. imperijalnog svijeta), ali i naspram razgraničenih prostora onkraj imperija. Bitno je napomenuti da je stalno reproduciranje predodžbe o zadaći imperija posebno važno za jačanje imperijalne jezgre, no ponajprije za stvaranje nove energije za vodeće političke snage koje ravnaju imperijem. Ovdje se, dakle, ne radi samo o utjecaju i uvjeravanju imperijalnog društva, već i o opetovanom samopotvrđivanju imperijalnih struktura moći (Münkler, 2005: 133).

Imperijalno poslanje možemo definirati kao zgusnuti izraz ideologije koja vlada unutar imperija. Na ovom mjestu možemo (kratko, no za našu analizu umjesno) definirati ideologiju kao vremenski prokušani selektivni splet vrijednosnih predodžbi i obrazaca ponašanja povezan u logičnu cjelinu koju je moguće dalje razvijati te potvrđivati i braniti naspram okoline.

Kod praktične primjene imperijalnog poslanja i njegove uloge, za imperijalnu politiku važno je naglasiti da ono ne služi samo kao smjernica za ekspanziju, intervenciju i aktivaciju, već također i za (iako vremenski ograničeno) obuzdavanje i postavljanje pravila za imperijalnu politiku, kako bi se u duhu ideoloških postulata prilagodilo realno postojećim okolnostima. Imperijalno je poslanje (iako podložno većim ili manjim promjenama koje službeno imperijalno tumačenje povijesti umanjuje ili prešućuje) dugoročna kategorija koja posjeduje određeni fiksni skup postulata. U sklopu toga je samoobuzdavanje imperija ne samo prilagodba kratkoročno prisutnim okolnostima, nego i oblik dugoročnog političkog usmjeravanja prema ostvarivanju srednjoročnih i dugoročnih imperijalnih ciljeva.

Moderni imperij izražava svoje poslanje prvenstveno u dva aspekta: 1. u globalnom, univerzalnom širenju te očuvanju kolektivne i individualne slobode te 2. u stalnom stvaranju i održavanju mira. Ova zadaća uvijek funkcionira u povratnoj sprezi s konkretnim ili konstruiranim postignućima u prošlosti, koja bi trebala služiti kao primjeri i smjernice za buduće djelovanje te ga na taj način legitimirati.

Univerzalno zamišljeno promicanje i širenje slobode (slobode u duhu tradicije prosvjetiteljstva, no također i slobode u okviru postulata liberalno-individualnog tržišnog kapitalizma) kao legitimacijska podloga i srž imperijalnog poslanja je odlučujuća karakteristika modernog imperija kojeg utjelovljuju Sjedinjene Države.

26 Vidi mrežnu stranicu www.newamericancentury.org.

Još je Thomas Jefferson, jedan od rodonačelnika SAD-a, i jedan od glavnih ideoloških tvoraca američkog političkog načina razmišljanja, govorio o Americi kao „imperiju slobode“ (Bacevich u Speck i Sznaider, 2003: 73). Doseljenici koji su prvenstveno pristigli s područja europskih sila, koje su i same unutar Europe djelovale hegemonski, a izvan nje imperijalno, bili su duboko uvjereni da je Amerika ne samo novi početak za njihove individualne živote u materijalnom smislu, već da je novi oblik ustavne demokracije u Sjedinjenim Državama proboj u ljudskoj povijesti te je stoga ta zemlja i to društvo dobilo zadaću dalje pronositi i širiti postignuća slobode.

Ova stalna borba za uvijek iznova naglašavane i formulirane ideale slobode potvrđena je pri imperijalnim intervencijama u prošlosti (npr. u kontekstu uloge Amerike u oslobađanju Europe od nacional-socijalističke vladavine) te je stoga zadobila na vjerodostojnosti koja osnažuje imperijalno poslanje kao misao vodilju i izvan imperijalnog središta. Na simboličkoj razini to je izraženo slikom Amerike kao „svjetionika slobode“ (*beacon of freedom*).

Koncept slobode osmišljen u jezgri imperija kanonizira se, te totalizira u smislu imperijalne logike, u obliku univerzalnog koncepta i rješidbenog modela, tako da se stvara mogućnost daljeg širenja specifične predodžbe o slobodi koja je sadržana unutar imperijalnog poslanja, bez obzira na vanjske okolnosti.²⁷ Stajalište imperijalne strukture moći kako imperijalno poslanje nije samo vrijedan instrument homogenizacije i discipliniranja imperijalnog društva u jezgri, te legitimacije imperijalnog djelovanja na periferiji, već i viši zadatak u koji trebaju vjerovati dobri sinovi i kćeri imperija, naposljetku vodi do situacije u kojoj se imperijalni ideali preobražavaju u metafizičke koncepte.

Imperij, koji ionako putem svojeg univerzalističkog pristupa i načina tumačenja pokušava nadići prostorno-vremenska ograničenja, smatra se pozvanim širiti svoje ideale diljem povijesti i svijeta te se snažno boriti protiv drugačijih ideala. Naglašavanjem svoje gotovo kozmičke i mesijanske misije, imperij utječe na svoju okolinu kako bi slijedila njegov primjer, stalno se s njim uspoređivala, te u krajnjoj liniji mjerila vlastita postignuća u odnosu na imperijalna postignuća i standarde (Bacevich u Speck i Sznaider, 2003: 75). U svojoj težnji k prostornom povlačenju granica, imperij također povlači granice između onih koji slijede njegovo poslanje i onih koji u njega sumnjaju ili mu se protive. Izjednačavanjem

neprijatelja imperija s neprijateljima imperijalno konstruiranih ideala slobode²⁸, imperij se poistovjećuje sa svojim poslanjem, te na taj način dodatno izgrađuje svoj koncept totalnosti.

Kao što smo prije spomenuli, očuvanje imperijalnog mira je također jedan od ključnih elemenata imperijalnog poslanja. Ovaj mir, kojeg u kontekstu mirovnih studija²⁹ treba na imperijalnoj periferiji shvatiti kao negativni mir, a u imperijalnom središtu kao pozitivni mir, usko je povezan s vojnim intervencijama. Imperij prema tome stalno vodi ratove, no službeno teži k miru te predstavlja mir kao svoju najveću zaslugu. Mir kao „civilizatorsko“ postignuće i bitni dio imperijalnog poslanja uvijek iznova legitimira poriv za vojnim djelovanjem koje se realizira univerzalistički, budući da okvir tih djelovanja na osnovi totaliziranog poimanja prostora ne poznaje granice, odnosno granice se s vremenom stalno pomiču.

Imperijalni mir, čija je provedba zacrtana, usko je povezan sa sveobuhvatnim poretkom kojeg imperij u svijetu utjelovljuje i predstavlja. Imperij nastupa naspram periferije na osobit način, predstavljajući se kao provoditelj poretka koji će širenjem mira (putem bilo izravne ili neizravne intervencije) dokinuti proklamirano kaotično i ratoborno stanje perifernog prostora. Slijedenjem svoje potrebe za ispunjavanjem poslanja i širenjem vlastitih ideala, imperij se uvijek iznova upliće u nove vojne sukobe koji usprkos enormnoj prednosti na vojnoj, financijskoj i gospodarskoj razini mogu odvesti u dugotrajne oružane sukobe koji umjesto reda stvaraju novu nestabilnost, te se tako udaljavaju ne samo od proklamiranih imperijalnih ciljeva, već često i konkretnih interesa imperijalne jezgre.

Kao što smo vidjeli, imperij opstoji u dijalektičkom odnosu između imperijalnog rata i imperijalnog mira, tj. između ekspanzije i konsolidacije. Iako imperij, nošen legitimatorskom ulogom svojeg poslanja, u fazama ekspanzije ruši ograde i granice koje stoje na putu ostvarivanju njegovih ideala i poretka, on postiže puno veći stupanj integracije u fazama konsolidacije. Iz dosad izloženog možemo izvesti slijedeće: imperij, iako pokazuje golemu premoć na vojnoj, političkoj, gospodarskoj i tehničkoj razini, te iako ima mogućnost intervenirati na više područja istodobno, ne može nikada dostići priželjkivanu imperijalnu totalnost. No ova nemogućnost postizanja totalne integracije nije u suprotnosti s globalnom sveprisutnošću imperija nego pokazuje kako svaki imperij ima materijalne granice

27 O razvoju imperijalnog samorazumijevanja u SAD-u vidi također Anderson i Cayton, 2005.

28 Usporedi Bacevich u Speck i Sznaider, 2003: 75.

29 O konceptima mira vidi više u Dietrich, 2008.

mogućega. Upravo ova činjenica o nemogućnosti postizanja totalnosti potiče imperij na dalje djelovanje prema ostvarenju svojega poslanja.

7.4. Imperijalno poimanje prava

Budući da imperij prenosi poruku o sebi kao čuvaru idealistički koncipiranih društvenih postignuća (npr. prava, sloboda, životnih uvjeta i dr.), postavlja ga se iznad i onkraj (međunarodnog) prava. Ovako iznimno stanje i iznimna uloga (koji ne moraju uvijek biti prisutni u jednakom opsegu, budući da dinamika imperijalnog djelovanja dopušta raznolike mogućnosti, tako da se imperij u danim okolnostima itekako može podvrgnuti međunarodnom pravu) omogućuju imperijalnom biću širenje i stalnu obnovu svoje moći. Na ovaj način imperij u okviru međunarodnih odnosa i međunarodnog prava postaje vrsta Levijatana.

Imperij se postavlja iznad prava kako bi zaustavio rat svih protiv svijeta, no istodobno i zadobiva potencijal najveće moguće moći koju je lako zlorabiti. (Zloraba bi u ovom slučaju bila bilo kakvo djelovanje koje bi značajno odstupalo od proklamiranih ideala i postignuća). Imperijalni Levijatan nastupa kao presjek, težište i srž državno utemeljene moći te se samolegitimira ukazivanjem na predstavljački karakter imperija (imperij kao zaštitnička sila koja zastupa interese kolektiva, „svijeta“, „međunarodne zajednice“ ili bar savezničkih nacionalnih država, a ne „pojedince“, tj. imperijalne jezgre).

Pri tome je problematična činjenica što se unutar imperijalne jezgre interesi jezgre smatraju zamjenjivim pojmovima s idealima koje se zastupa na „bojišnici“, što otvara prostor za njihove vrlo različite interpretacije.

Moderni imperij u svojim legitimacijskim temeljima ne počiva samo na principu slobode, već i na načelu jednakosti pred zakonom i načelu uređenog pravosuđa. Prema tome, pravo i sudstvo mogu se smatrati dijelovima imperijalnog ideala. Unutar imperijalne jezgre ovaj princip može postići jaku privlačnu i legitimacijsku snagu, dok u vanjskoj politici, te u perifernim prostorima, može često i izostati. Kod imperijalnog poimanja prava uočavamo dihotomiju između razgraničavanja i integracije. Unutar imperijalne jezgre stanovništvo je pravno integrirano, te je pravno načelo na visokom mjestu, što je dodatno potvrđeno načelom jednakosti. S druge strane, pravno načelo (prije svega u primijenjenom obliku ljudskih prava) nije zaštićeno kad ga se tumači kao prepreku pri ostvarivanju zadaća stvaranja mira i reda. U konkretnom američkom

slučaju ovo znači da se zaštita ljudskih prava rabi kao visoki ideal i legitimacija za vojne intervencije, no načela američkog liberalizma utemeljenog na pravu i slobodi u tijeku imperijalne ekspanzije ne dolaze do pravog izražaja (Power u Speck i Sznajder, 2003: 142) ili ih se vrlo selektivno primjenjuje. Imperij koji se smatra čuvarom tih prava ne smatra se obveznim podvrgnuti im se.

Obveze imperija iskazuju se u porivu prema globalnom širenju svojeg poretka koji bi trebao spomenuta prava dovesti do ispunjenja. Međutim, put prema ovakvom poretku te ovakvom miru karakteriziraju načini djelovanja koji su u suprotnosti s temeljnim počelima koja konstituiraju imperijalno poslanje kao takvo. Imperijalni Levijatan shvaća sebe kao pravosudnu i pravotvornu silu koja, sukladno strateškim planovima ispunjenja svojih obveza, zaobilazi ili drugačije tumači svoje principe povlačenjem granica, konstruiranjem neprijatelja ili novim insceniranjem vlastite uloge. Ne postoji pravna instanca koja bi mogla dovesti u pitanje pravovaljanost imperijalnog djelovanja, budući da imperij sebe shvaća kao utjelovljenje prava, te ga uvijek iznova u sebi integrira.

7.5. Imperijalno poimanje nacije

Nacija kao integrativna kategorija modernih društava sastavni je dio modernih država, te je njima uvjetovana. Imperiji također raspolažu nacionalnim predodžbama, no one su jasno različite naravi od onih koje susrećemo kod nacionalnih država. Nacija je nužno povijesno konstruirana i masovno unutar društva zamišljena, te u svakom naraštaju ponovno reproducirana organizacijsko-konceptualna jedinica (Anderson, 2005: 15-17) koja, iako zamišljena i podložna predodžbi, ima opipljive utjecaje na stvarnost.

Nacija nastaje u naglašavanju poimanih zajedničkih značajki koje dijele građani i građanke neke političke jedinice/zajednice. Nacija se također očituje i u razgraničavanju naspram drugih nacija. Ovo razgraničavanje puno je očitije kod kulturno utemeljenih nacija (*Kulturnationen*), dok ustavno utemeljene nacije pokazuju puno otvoreniji i receptivniji karakter. Imperijalna nacija je obilježena već spomenutim sklonostima prema univerzalizaciji i totalizaciji. Svatko može u zadanim okolnostima postati članom imperijalne nacije. Ovako utemeljena nacija počiva ponajprije na vjerovanju u imperijalno poslanje, te posebnu povijesnu ulogu imperija.

Ovo vjerovanje u vlastitu moralnu i političku nadmoć i predodređenost jedan je od

najvećih izvora snage imperijalnog poimanja nacije. Ono istodobno potiče na pozivanje na vlastitu prošlost (koja se konstruira kao slavna i izuzetna) te na orijentiranost prema budućnosti. Jedino imperijalna nacija posjeduje samorazumljivost svojeg postojanja. Ova samorazumljivost nacije izvire iz činjenice da je moderni imperij itekako svjestan kako je pripadanje imperijalnoj naciji posljedica voljnog odabira, te se ono svjesno kao takvo i predstavlja. Iz ovakvog samopojimanja proizlazi velika privlačna moć i visoka integracijska snaga imperijalne nacije. Iako je ova nacija univerzalistički utemeljena, ona ipak pokazuje i značajke utemeljenja na kulturnom identitetu imperijalne jezgre.

Na američkom primjeru možemo uvidjeti kako je američka nacija, unatoč svim univerzalističkim tendencijama i recentnim promjenama na simboličkoj razini (izbor prvog afroameričkog predsjednika Baracka Obame, kao i prvi dvojezični glasački listići na engleskom i španjolskom jeziku) u svojoj internoj jezgri bazirana na anglosaksonskoj kulturi trinaest naseljeničkih kolonija. Dakle, imperij se u svojoj

nacionalnoj konceptualizaciji konstituira pomoću uske strukture simboličke i realne moći, no istodobno se neprestano širi putem jakih integracijskih mogućnosti. Imperijalna nacija ne poznaje granice, te se stoga ne temelji na diferencijalizaciji naspram drugih nacija već iskazuje želju za sveobuhvatnošću i reprezentativnošću u ime svih ostalih nacija.

8. Zaključak

Unatoč njegovoj fluidnosti, pojam imperija ne treba odbacivati ili ga svrstavati u ekskluzivnu domenu određenih antiameričkih i antiglobalizacijskih diskurzivnih pojavnosti, već ga je moguće i potrebno ugraditi u politološku analizu kako međunarodnih odnosa, tako i temeljnih postavki i čimbenika društvenog i političkog uređenja. Imperij, kao koncept i kao smjernicu za sagledavanje političke stvarnosti, potrebno je koristiti kao parnjak pojmu države, te na temelju ključnih značajki imperija prosuđivati (moguću) imperijalnu stvarnost.

Literatura:

- Anderson, B. R. O'G. (2005): *Die Erfindung der Nation. Zur Karriere eines folgenreichen Konzepts*, Frankfurt, New York: Campus Verlag
- Bacevich, A. J. (2003): Neues Rom, Neues Jerusalem, u: Speck, U., Sznajder, N. (ur.): *Empire Amerika. Perspektiven einer neuen Weltordnung*, München: DVA
- Böckenförde, E. W. (1991): *Recht, Staat, Freiheit: Studien zu Rechtsphilosophie, Staatstheorie und Verfassungsgeschichte*, Frankfurt: Suhrkamp
- Bull, H. (2002): *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, New York: Columbia University Press
- Dietrich, W. (2008): *Variationen über die vielen Frieden: Band 1 – Deutungen*, Wiesbaden: VS Verlag
- Doehring, K. (2004): *Allgemeine Staatslehre: Eine systematische Darstellung*, Heidelberg: Müller Verlag
- Doyle, M. W. (1986): *Empires*, Ithaca, London: Cornell University Press
- Dvořák, J. (2001): *Selbstorganisierter Intellekt: Aufklärung, Bildung und Politik im neuzeitlichen England*, Innsbruck, Beč: Studien-Verlag
- Fukuyama, F. (2005.): *Izgradnja države: Vlade i svjetski poredak u 21. stoljeću*, Zagreb: Izvori
- Fukuyama, F. (1992): *Das Ende der Geschichte. Wo stehen wir?*, München: Kindler Verlag
- Goldstein, J. S. (2005): *International Relations*, 6. izd., New York: Pearson Longman
- Hamilton, A., Madison, J., Jay, J. (2007): *Die Federalist Papers*, München: C. H. Beck
- Hardt, M., Negri, A. (2000): *Empire*, Cambridge, Mass., London: Harvard University Press
- Harvey, D. (2005): *Der neue Imperialismus*, Hamburg: VSA
- Hobbes, T. (2004.): *Levijatan ili Građa, oblik i moć crkvene i građanske države*, Zagreb: Jesenski i Turk
- Kaldor, M. (2003): *Neue und alte Kriege. Organisierte Gewalt im Zeitalter der Globalisierung*, Frankfurt: Suhrkamp
- Kebir, S. (1991): *Antonio Gramscis Zivilgesellschaft: Alltag, Ökonomie, Kultur, Politik*, Hamburg: VSA
- Kennedy, P. (2000): *Aufstieg und Fall der großen Mächte: Ökonomischer Wandel und militärischer Konflikt von 1500 – 2000*, Frankfurt: Fischer
- Krauthammer, C. (1990/1991): The Unipolar Moment, *Foreign Affairs*, 70/1
- Luhmann, N. (2005a): *Einführung in die Theorie der Gesellschaft*, Heidelberg: Carl-Auer-Verlag
- Luhmann, N. (2005b): *Die Politik der Gesellschaft*, Frankfurt: Suhrkamp

- Lehmkuhl, U. (ur.) (2001): *Theorien Internationaler Politik: Einführung und Texte*, München: Oldenbourg
- Maier, C. S. (2003): Die Grenzen des Empire, u: Speck, U., Sznajder, N. (ur.): *Empire Amerika: Perspektiven einer neuen Weltordnung*, München: DVA
- Mearsheimer, J. J. (2001): *The Tragedy of Great Powers*, London, New York, citirano po Münkler, H. (2005): *Imperien: Die Logik der Weltherrschaft: Vom Alten Rom bis zu den Vereinigten Staaten*, Berlin: Rowohlt
- Menzel, U. (2001): *Zwischen Idealismus und Realismus: Die Lehre von den Internationalen Beziehungen*, Frankfurt: Suhrkamp
- Morgenthau, H. J. (2005): *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 7. izd., New York: McGraw-Hill
- Münkler, H. (2006): *Der Wandel des Krieges: Von der Symmetrie zur Asymmetrie*, Weilerswist: Velbrück Wissenschaft
- Münkler, H. (2005): *Imperien: Die Logik der Weltherrschaft: Vom Alten Rom bis zu den Vereinigten Staaten*, Berlin: Rowohlt
- Münkler, H. (2004): *Die neuen Kriege*, Berlin: Rowohlt
- Ó Tuathail, G., Dalby, S., Routledge, P. (ur.) (2007.): *Uvod u geopolitiku*, Zagreb: Politička kultura
- Power, S. (2003): Das Empire der Menschenrechte, u: Speck, U., Sznajder, N. (ur.): *Empire Amerika: Perspektiven einer neuen Weltordnung*, München: DVA
- Sørensen, G. (2001): *Changes in Statehood: The Transformation of International Relations*, Houndsmill, Basingstoke/New York: Palgrave Macmillan
- Šimonović, I. (2005.): *Globalizacija, državna suverenost i međunarodni odnosi*, Zagreb: Narodne novine
- Vrban, D. (2003.): *Država i pravo*, Zagreb: Golden marketing
- Vukadinović, R. (2005.): *Teorije međunarodnih odnosa*, Zagreb: Politička kultura
- Wallerstein, I. (2004): *World Systems Analysis: An Introduction*, Durham, NC: Duke University Press
- Waltz, K. N. (1979): *Theory of International Politics*, Boston: McGraw-Hill
- Wendt, A. (1999): *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press
- Wimmer, H. (1996): *Evolution der Politik : von der Stammesgesellschaft zur modernen Demokratie*, Beč: WUV

Empire as a Subject of Political Science Analysis

VIŠESLAV RAOS

Political Science Research Centre, Zagreb, Croatia

Summary

This paper seeks to clarify conceptual and practical differences between the empire and imperial structures and the state and its determinants. The empire is historically and geographically differentiated and then interlinked with the concept of hegemony. Finally, a possible analytical framework for the research of empire is given. This framework consists of a brief description of fundamental factors and traits that constitute the empire as a distinct subject of political science research.

Key words: empire, imperialism, state, sovereignty, hegemony